

ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

©2025 МОРОЗ П. А.

УДК 336.143.2

JEL Classification: H11; H50; H60

Мороз П. А.

Пріоритети бюджетно-податкової політики в забезпеченні повоєнного відновлення економіки України

Метою статті є теоретичне обґрунтування вибору пріоритетів, зокрема із визначенням дієвих механізмів та інструментів реалізації бюджетно-податкової політики для забезпечення прискореного повоєнного відновлення України та встановлення макрофінансової стабільності в країні. У статті узагальнено законодавчі зміни у бюджетно-податковій сфері в Україні щодо сплати єдиного податку та військового збору для фізичних осіб – підприємців (ФОП); проаналізовано динаміку кількості відкритих і закритих ФОПів за 2021–2024 роки; доведено негативний вплив податкових новацій на ділові очікування вітчизняних суб'єктів господарювання через зростання податкового навантаження. На основі аналізу складу та структури доходів Зведеного бюджету України було визначено чинники впливу на динаміку бюджетоутворюючих доходів у період воєнного стану; виявлено тенденцію до скорочення частки податкових надходжень через низьку ефективність чинних фіскальних механізмів, починаючи від регулювання ставок податків та зборів до заходів щодо їх адміністрування. Наголошено на відсутності належних умов ведення підприємницької діяльності в Україні та ефективних бюджетно-податкових механізмів стимулювання ділової активності та залучення інвестицій у розвиток вітчизняного бізнесу. Досліджено структуру державного та гарантованого державою боргу України за 2021–2024 роки як складової бюджетно-податкової політики держави. Наголошено на значному зростанні питомої ваги зовнішнього боргу в період збройної агресії. Передбачено, що в повоєнний період вітчизняний уряд зіштовхнеться із проблематикою обслуговування державного боргу. Розкрито взаємозв'язок бюджетно-податкової та монетарної політики держави при визначенні джерел фінансування дефіциту бюджету у контексті їх впливу на інфляційні процеси в країні. Наголошено на відсутності належної їх координації, що не сприяє активізації ділової активності в Україні, та забезпеченні відновлення економіки. Обґрунтовано пропозиції щодо вибору інструментів і механізмів реалізації бюджетно-податкової політики повоєнного відновлення України. Наголошено, що впровадження ініціатив щодо підвищення податкового тиску на платників доцільно відкласти до мирного часу. В умовах воєнного стану макрофінансову стабільність слід забезпечувати за допомогою бюджетного маневрування та переорієнтації витрат бюджету на пріоритетні потреби – обороноздатність держави та соціальний захист населення. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є обґрунтування вибору бюджетних, податкових і боргових інструментів реалізації бюджетно-податкової політики повоєнного відновлення задля досягнення синергетичного ефекту щодо їх застосування.

Ключові слова: бюджетно-податкова політика, повоєнне відновлення, доходи та видатки бюджету, податкові надходження, прогресивна шкала оподаткування, державні запозичення, державний борг, макрофінансова стабільність, соціалізація бюджету.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-2-188-195>

Рис.: 3. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 18.

Мороз Павло Андрійович – кандидат економічних наук, докторант кафедри фінансів, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна)

E-mail: pavlo.moroz.ua@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2711-6795>

UDC 336.143.2

JEL Classification: H11; H50; H60

Moroz P. A. The Priorities of Budgetary and Fiscal Policies in Ensuring the Post-War Recovery of the Ukrainian Economy

The aim of the article is the theoretical substantiation of priority choices, specifically through the identification of effective mechanisms and tools for the implementation of budget and tax policy to ensure the accelerated post-war recovery of Ukraine and the establishment of macro-financial stability in the country. The article summarizes legislative changes in Ukraine's budget and tax sector regarding the payment of the single tax and military tax for individual entrepreneurs (FOP); it analyzes the dynamics of the number of opened and closed FOPs from 2021 to 2024; it proves the negative impact of tax innovations on the business expectations of domestic economic agents due to the increase in the tax burden. Based on the analysis of the composition and structure of the revenues of the Consolidated Budget of Ukraine, factors influencing the dynamics of budget-forming revenues during the martial law were identified; a tendency towards a reduction in the share of tax revenues was revealed due to the low effectiveness of the existing fiscal mechanisms, ranging from the regulation of tax rates and duties to measures for their administration. It is emphasized that there is a lack of appropriate conditions for conducting business activities in Ukraine and effective budgetary and tax mechanisms to stimulate business activity and attract investments in the development of domestic business. The structure of the public debt and State-guaranteed debt of Ukraine for the years 2021–2024 was examined as a component of the State budgetary and tax policy. There was a significant increase in the share of external debt during the period of armed aggression. It is anticipated that in the post-war period, the national government will face issues concerning the servicing of public debt. The interconnection between budgetary-tax and monetary policy of the State in determining the sources of financing the budget deficit has been revealed in the context of their impact on inflationary processes in the country. It is emphasized that there is a lack of proper coordination, which does not contribute to the activation of business activity in Ukraine and the recovery of the economy. Proposals regarding the selection of instruments and mechanisms for implementing the budgetary-tax policy for Ukraine's post-war recovery are substantiated. It is emphasized that the introduction of initiatives to raise the tax burden on taxpayers should be postponed until peacetime. Under martial law, macro-financial stability should be ensured through budget maneuvering and re-

directing budget expenditures to priority needs – the country's defense capability and social protection of the population. The prospect of future research in this area is to substantiate the selection of budgetary, tax, and debt instruments for the implementation of the budget and tax policy for post-war recovery in order to achieve a synergistic effect from their application.

Keywords: budget and tax policy, post-war recovery, budget revenues and expenditures, tax revenues, progressive tax scale, government borrowing, public debt, macro-financial stability, budget socialization.

Fig.: 3. Tabl.: 2. Bibl.: 18.

Moroz Pavlo A. – Candidate of Sciences (Economics), Candidate on Doctor Degree of the Department of Finance, Taras Shevchenko National University of Kyiv (60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine)

E-mail: pavlo.moroz.ua@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2711-6795>

Вступ. Повоєнне економічне відновлення України є найбільшим викликом сучасності, що вимагає комплексного підходу до формування ефективної стратегії вітчизняної фінансової політики. У цьому контексті бюджетно-податкова політика відіграє ключову роль як інструмент макрофінансової стабілізації національної економіки, мобілізації внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів та їх перерозподіл з метою забезпечення відновлення економічного зростання. Саме через механізми оподаткування, державних видатків і ефективного перерозподілу акумульованих у бюджет ресурсів держава може забезпечити фінансування реконструкції об'єктів критичної інфраструктури, стимулювання ділової активності та належний рівень підтримки соціальної сфери. З огляду на це, особливого значення набувають питання оптимізації податкового навантаження, підвищення прозорості бюджетного процесу та цільового використання фінансових ресурсів, спрямованих на відбудову, а також виваженої торгової політики.

Особливої актуальності набуває проблематика соціалізації бюджету у зв'язку з прискоренням динаміки зростання бюджетних видатків на соціальне забезпечення, зокрема як наслідок воєнних дій.

Дослідження особливостей реалізації та визначення пріоритетів бюджетно-податкової політики у сучасних умовах є необхідною передумовою для формування дієвої моделі економічного відновлення України в повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суперечності в реалізації бюджетно-податкової політики України в умовах воєнного стану є предметом наукових дискусій багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Питання необхідності оновлення механізмів мобілізації внутрішніх доходів для фінансування поточних державних зобов'язань та забезпечення економічної безпеки держави в період повоєнної відбудови досліджували Т. І. Єфименко, Л. Г. Олейнікова [1]. Нові підходи до управління бюджетним дефіцитом задля утримання фінансової стабільності та торгової стійкості у період війни висвітлені у роботі В. П. Кудряшова [2].

Обґрунтування доцільності пріоритизації цілей та запровадження нових боргових інструментів реалізації бюджетно-податкової політики у період воєнного стану як необхідної передумова формування фінансової політики повоєнного відновлення розкрито у публікації І. О. Лютого [3]. Підвищення результативності бюджетної політики за

рахунок реформування застарілих методів та підходів до управління бюджетними видатками у післявоєнний період відсвітлено у роботі Ю. Д. Радіонова [4].

Водночас надзвичайно складним та актуальним залишається питання вибору дієвих механізмів підтримки макрофінансової стабільності в умовах збереження стану невизначеності соціально-економічної ситуації в державі внаслідок тривалого повномасштабного вторгнення росії на територію України та пошуку дієвих інструментів реалізації бюджетно-податкової політики в умовах посилення процесів соціалізації бюджету.

Невирішені частини проблеми. Аналіз наукових джерел засвідчив, що низка питань стосовно вибору інструментів і механізмів реалізації стимулюючого впливу бюджетно-податкової політики на забезпечення повоєнного відновлення економіки України залишаються недостатньо дослідженими. Існує потреба в теоретичному обґрунтуванні та узагальненні світової практики використання бюджетно-податкових інструментів для розв'язання цієї проблеми, з урахуванням наявних і потенційних ризиків функціонування національної економіки в умовах тривалого збройного конфлікту.

Метою статті є теоретичне обґрунтування пріоритетів, зокрема із виокремленням нових підходів до вибору механізмів та інструментів реалізації бюджетно-податкової політики для забезпечення прискореного повоєнного відновлення України та встановлення макрофінансової стабільності в країні.

Методи дослідження. У статті використано методи теоретичного узагальнення та групування для розкриття законодавчих новацій у бюджетно-податковій сфері в Україні. Методи порівняння та факторного аналізу застосовано для визначення впливу змін у податковому законодавстві на бізнес-середовище та ділову активність в країні. За допомогою статистичного методу проаналізовано структуру доходів Зведеного бюджету України, визначено чинники впливу на динаміку бюджетоутворюючих доходів у період воєнного стану. Метод експертних оцінок застосовано для розкриття взаємозв'язку та взаємозалежності бюджетно-податкової та монетарної політики держави при визначенні джерел фінансування дефіциту бюджету у контексті їх впливу на інфляційні процеси в країні. Абстрактно-логічний метод та передбачення використано при обґрунтуванні підходів до вибору інструментів і механізмів реалізації бюджетно-податкової політики повоєнного відновлення України.

Основні результати дослідження. Метою реалізації бюджетно-податкової політики повоєнного відновлення є забезпечення за рахунок використання «вмонтованих стабілізаторів» (податків, бюджетних видатків, державних закупівель і запозичень) довгострокового економічного зростання, згладжування негативного впливу коливань політико-економічних циклів на макрофінансовому стабільності, підтримка високого рівня зайнятості в країні та сприяння утриманню інфляції на помірному рівні. Що стосується воєнного стану, то цілком очевидним та надзвичайно важливим завданням бюджетно-податкової політики є створення сприятливого економічного середовища для формування стабільних джерел фінансових надходжень до бюджетів різних рівнів, забезпечення їх прогнозованості задля раціонального перерозподілу на підтримку сил оборони України та поліпшення обороноздатності української держави, як критичних викликів у сучасних умовах, а також надання гарантованих публічних сервісів населенню в умовах прискорення динаміки зростання бюджетних видатків на соціальне забезпечення: програми державної підтримки населення, постраждалого внаслідок воєнних дій, військових, ветеранів тощо.

Провідні вітчизняні фінансисти пропонують у надзвичайних ситуаціях, до яких відноситься і воєнний стан, зосередитися на мобілізації внутрішніх доходів (англ. –

Domestic Revenue Mobilization, DRM), що націлює країну на підвищення власних доходів і ресурсів внутрішньої економіки за рахунок акумулювання податкових та неподаткових надходжень. Однак «реалізація цього завдання не повинна формувати додатковий тиск на бізнес-середовище та посилювати податкове навантаження на малий і середній бізнес, а також передбачає боротьбу з ухиленням багатонаціональних компаній та їх бенефіціарів від оподаткування» [1, с. 7, 10–11].

Водночас констатуємо, що вітчизняний уряд намагається перекласти податковий тягар з юридичних осіб (бізнес) на фізичних осіб (населення) за рахунок посилення фіскального навантаження на останніх, при цьому залишається й досі невирішеним питання щодо виведення суб'єктів підприємництва (особливо малого бізнесу) з тіні.

Більше того, збільшення оподаткування доходів фізичних осіб поглиблює проблему тінізації економіки й не сприяє діловій активності. Як наслідок, у 2024 році в Україні припинили діяльність майже 210 тисяч фізичних осіб-підприємців (далі – ФОП). Приріст закритих ФОПів склав понад 32 % порівняно з 2023 роком. Реєстрація нових ФОПів знизилася на 5 % відносно 2023 року [5]. Динаміку кількості відкритих і закритих ФОПів за 2020–2024 роки наведено на рис. 1.

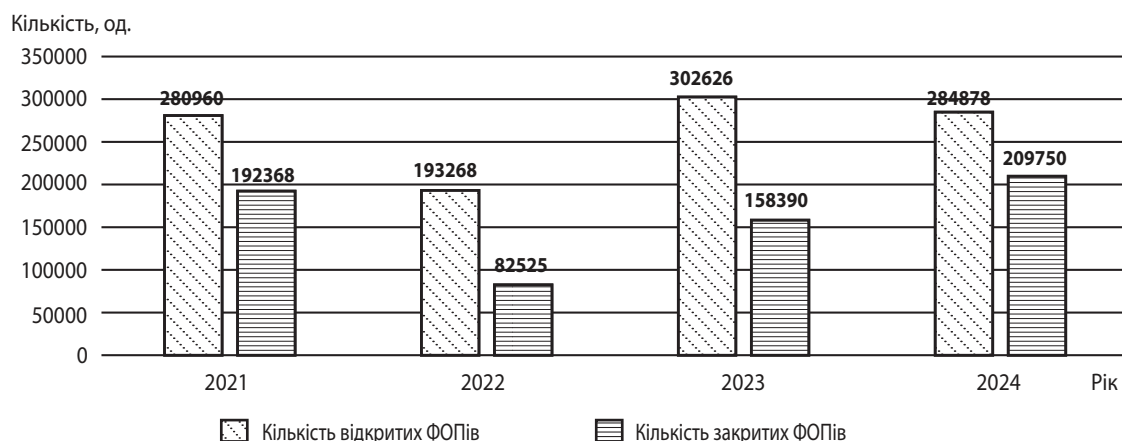

Рис. 1. Динаміка кількості відкритих і закритих ФОПів за 2021–2024 роки

Джерело: [5]

У підсумку, згідно із актуальними дослідженнями ділових очікувань вітчизняних суб'єктів господарювання, окрім воєнних дій, саме податкові зміни здійснюють найбільш негативний вплив на ділові очікування підприємств. Так, надмірний податковий тиск виокремлено як такий, що не сприяє нарощуванню обсягів виробництва останніми. Малі виробники найбільше відчують негативний вплив податкових новацій, а саме 25,1 % опитаних відповідно до звіту Національного банку України (далі – НБУ) про ділові очікування підприємств у IV кварталі 2024 року [6, с. 10, 26, 55].

Аналогічну негативну динаміку зазначили й дослідники Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, що проводили опитування у січні 2025 року, в якому брали участь близько 500 українських промислових підприємств, що розташовані у 21 із 27 областей Украї-

ни. Так, показники індексу відновлення ділової активності малих та мікропідприємств є найнижчими, мають від'ємне значення та тенденцію до зменшення [7].

Цілком ймовірно, що бюджетно-податкові зміни, які набули чинності з 1 січня 2025 року, стали каталізатором вищезгаданих негативних тенденцій.

По-перше, відповідно до Закону України від 19.11.2024 р. № 4059-IX «Про Державний бюджет України на 2025 рік» [8] призупиняється дія п. 9-19 розділ VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 08.07.2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», згідно з яким «з 1 березня 2022 року до припинення війни, а також протягом наступних 12 місяців всі підприємці мали право не нараховувати, не обчислювати і не сплачувати єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ) за себе» [9].

По-друге, 1 грудня 2024 року набрав чинності Закон України від 10.10.2024 р. № 4015-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» [10]. Одне із ключових нововведень – збільшення ставки військового збору з 1,5 % до 5 % для всіх фізичних осіб, які отримують доходи (заробітна плата, оренда, виграш, банківський депозит тощо), а також обов'язковість сплати військового збору для всіх

ФОП, незалежно від групи чи системи оподаткування. Узагальнену інформацію щодо новачів Податкового кодексу України для фізичних осіб-підприємців (ФОП) наведено у табл. 1.

Що стосується податкових новачів у сфері акумулювання доходів до бюджетів усіх рівнів, то принагідно варто зазначити, що проблематика перегляду підходів до сплати ПДВ досить активно дискутується у наукових та експертних колах.

Таблиця 1

Новачії Податкового кодексу України для фізичних осіб – підприємців (ФОП)

Категорія	Ставка військового збору	Дата набрання чинності
Фізичні особи (дохід від зарплати, оренди, виграшу, банківського депозиту тощо)	5 %	01.12.2024 р.
ФОПи (перша, друга та четверта група)	10 % від мінімальної зарплати	01.01.2025 р.
ФОПи (третя група)	1 % від обороту	01.01.2025 р.
ОВДП, зокрема військові облігації, для фізичних осіб	Не оподатковуються	Без змін
Соціальні виплати, пенсії, стипендії та інші доходи, що не оподатковуються ПДФО	Не оподатковуються	Без змін

Джерело: складено автором за даними [8–10]

В останніх навіть відстоюють ідею заміни ПДВ на податок з обороту [11]. Тоді як провідні вітчизняні науковці-фінансисти, порівнюючи діючу ставку ПДВ в Україні з іншими країнами, відзначають, що остання загалом відповідає світовій практиці. Так, у Польщі ставка складає 22 %, в Угорщині – 20 %, Чехії – 19 %, в Німеччині – 19 %, Великій Британії – 17,5 %, а в Данії навіть 25 % [12, с. 143]. Тому переважно дискусії відносно ПДВ ведуться в частині його адміністрування та вдосконалення механізмів справляння.

Варто зазначити, що частка ПДВ у структурі доходів Зведеного бюджету України за підсумками 2024 року залишається значною – 20,5 %, хоч і зменшилась із 32,3 % порівняно з підсумками 2021 року. Як і загалом, частка непрямих податків залишається доволі високою у структурі бюджетних доходів [13]. І це попри зменшення споживчого ринку, як результат тривалих бойових дій на території України та значної чисельності переміщених осіб за кордон – близько

5 млн осіб, за оцінками фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України [14], починаючи з 24 лютого 2022 року. При цьому необхідно наголосити, що носіями непрямих податків, тобто тими, хто реально сплачують ці податки зі свого доходу, виступають фізичні особи.

За підсумками 2024 року бюджетотворюючими доходами є неподаткові надходження, а це переважним чином власні надходження бюджетних установ (табл. 2). Частка останніх у період повномасштабного вторгнення росії в Україну зросла понад удвічі – до 28 % порівняно з 12,2 % за підсумками 2021 року [13].

У такому контексті видається назрілим питання перегляду концептуальних підходів до стягнення податку на прибуток підприємств у рамках державної фінансової політики. В такому випадку видається інвестиційно обґрунтованим введення податкових пільг, які несуть стимулюю-

Таблиця 2

Структура доходів Зведеного бюджету України за 2021–2024 роки, %

	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0
Податкові надходження	87,5	61,2	52,8	58,2
Неподаткові надходження	12,2	16,8	33,1	28,4
Доходи від операцій з капіталом	0,2	0,1	0,1	0,1
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	0,1	21,9	14,0	13,2
Цільові фонди	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: складено за даними [13]

ючий характер щодо ділової активності. Для розуміння нагальності питання: в структурі доходів Зведеного бюджету 2024 року частка надходжень від даного податку залишається на досить низькому рівні – 9,3 % (для порівняння, в структурі доходів Державного бюджету 2024 року – 8,7 %).

Загалом варто зазначити, що спостерігається негативна тенденція – зменшення обсягів саме податкових надходжень до бюджетів різних рівнів з огляду на структуру зведеного бюджету: від 87,5 % за підсумками 2021 року до 58,2 % за підсумками 2024 року. Це вкотре свідчить про низьку ефективність чинних фіскальних механізмів в умовах невизначеності, починаючи від регулювання ставок податків та зборів до заходів їх адміністрування.

Вищенаведене може свідчити про відсутність належних умов ведення підприємницької діяльності в Україні, а також відсутність ефективних бюджетно-податкових механізмів стимулювання ділової активності та залучення інвестицій у розвиток вітчизняного бізнесу. Погоджуємося з думкою дослідників, що ефективність податкових інструментів залежить від середовища, в якому вони застосовуються, включаючи економічну ситуацію, політичну стабільність, адаптивність податкового законодавства та стратегічні орієнтири бюджетно-податкової політики держави [15, с. 158].

У нинішніх умовах економічно обґрунтованим видається повернення до ідеї введення прогресивної шкали оподаткування залежно від розміру доходів суб'єктів підприємництва, а також на доходи фізичних осіб, їх майно, активи. Останнє обумовлюється також загостренням проблематики соціалізації бюджету в зв'язку з прискоренням динаміки зростання бюджетних видатків на соціальне забезпечення, зокрема як наслідок воєнних дій. Згідно з висновками Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи зростання рівня демографічного старіння потребуватиме значних змін публічної інфраструктури, зокрема житлової і транспортної, а також складу і спрямованості медичних і соціальних послуг. Неминуче загострюватимуться і проблеми пенсійного забезпечення і, так чи інакше, зростатиме навантаження на населення, яке працює [14].

Що стосується ефективності бюджетних інструментів в умовах воєнного стану, то сучасна наукова спільнота наголошує на необхідності пріоритизації напрямів бюджетних видатків, а також контроль за їх цільовим використанням в умовах зміни конфігурації ієрархічної структури цілей бюджетно-податкової політики держави в умовах, коли пріоритетними стають не стратегічні, а оперативно-тактичні цілі [3, с. 66–67]. Це, зокрема, дозволяє вирішувати питання акумулювання грошових коштів для фінансування термінових витрат бюджету, пов'язаних із необхідністю підтримки сил оборони України та поліпшення обороноздатності української держави.

Натомість констатуємо очевидну незіставність витрат на утримання державних інституцій із результатами їх діяльності або ж відсутність будь-якої доцільності утримання деяких державних інституцій, діяльність яких є наразі неможливою з причин воєнного стану.

Наприклад, повітряний простір України повністю закритий з початку повномасштабного вторгнення росії

в Україну. Однак, за даними Єдиного державного реєстру декларацій, зокрема керівники державних підприємств-аеропортів продовжують отримувати заробітну плату [16]. А це призводить до формування корупційної складової в управлінні державними фінансами, що знижує ефективність бюджетно-податкової політики держави та не сприяє макрофінансовій стабільності в умовах воєнного стану та високого рівня невизначеності.

У підсумку все вищенаведене не сприяє також результативності боргової складової бюджетно-податкової політики держави. З одного боку, нагальність питання забезпечення виконання оперативного-тактичних цілей бюджетно-податкової політики, зокрема підтримки обороноздатності держави, а також покриття соціальних видатків, які щороку накопичуються, а з іншого боку, необхідність формування належної репутаційної складової міжнародного іміджу України, що в умовах нераціонального використання коштів міжнародних партнерів не сприятиме в подальшому залученню нових зовнішніх позик та грантів для покриття поточних фіскальних розривів чи розвиткових соціально-економічних проєктів. Сучасні фінансисти відстоюють позицію, що наразі єдино можливим способом фінансування, що не призведе до подальшого стрибку інфляції, є зовнішні запозичення і співпраця з Міжнародним валютним фондом (далі – МВФ). Тоді як вітчизняним урядом було допущено монетарне фінансування дефіциту бюджету, й це негативно вплинуло на макроекономічну ситуацію в країні [2, с. 75].

Очевидно, що в повоєнний період вітчизняний уряд зіштовхнеться із проблематикою обслуговування державного боргу в умовах необхідності наповнення дохідної частини державного та місцевих бюджетів для формування відповідного рівня видатків. Наразі обсяг внутрішніх запозичень і міжнародного фінансування є незіставними (рис. 2).

Тому гранти, що надійшли до бюджетів усіх рівнів, а також надходження в рамках програм допомоги Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, є критично важливим для покриття фіскальних розривів і склали 13,2 % за підсумками 2024 року.

Наслідком непослідовних дій суб'єктами бюджетно-податкового регулювання стали й заходи Національного банку України (далі – НБУ) в реалізації грошово-кредитної політики. Пришвидження інфляції в другому півріччі 2024 року, а також очікування збереження негативної динаміки інфляції на початку 2025 року призвели до необхідності підвищення облікової ставки до 14,5 %.

Оновлений макропрогноз НБУ передбачає також «подальше підвищення облікової ставки для стримування інфляції в умовах збереження ознак стійкості інфляційного тиску та загрози розбалансування інфляційних очікувань» [17].

Очевидно, що відсутність належної координації бюджетно-податкової політики вітчизняного уряду та грошово-кредитної політики НБУ станом на початок 2025 року «не сприяє завданням поліпшення умов ведення бізнес-діяльності в Україні та виходу вітчизняного бізнесу на нові ринки, підтримки відновлення економіки та сприяння припливу нових інвестицій в Україну» [17]. Отже, не

Рис. 2. Структура державного та гарантованого державою боргу України за 2021–2024 роки, %

Джерело: [13]

прослідковується злагожденості в діях суб'єктів реалізації бюджетно-податкової політики в сучасних умовах невідомості.

Своєю чергою, грошово-кредитна політика має забезпечити фундаментальні передумови для формування бюджетно-податкової політики з метою досягнення завдань макрофінансової стабілізації, дотримуючись комплексу заходів НБУ, спрямованих на зниження темпів інфляції та забезпечення стабільності національної валюти,

а також поступове відновлення та активізація кредитної діяльності банків, насамперед у сфері довгострокового корпоративного кредитування в національній валюті з боку державних банків [18, с. 46–47].

Як свідчать наведені дані (рис. 3), незважаючи на триваючу збройну агресію, протягом 2021–2024 років питома вага довгострокових кредитів, наданих комерційними банками кредитів нефінансовим корпораціям, залишається практично незмінною.

Рис. 3. Структура наданих комерційними банками кредитів нефінансовим корпораціям у розрізі строків погашення за 2021–2024 роки, %

Джерело: [5]

Висновок. З огляду на наявні суперечності, які виникають при виборі інструментів реалізації бюджетно-податкової політики повоєнного відновлення економіки України, доцільно відкласти впровадження ініціатив щодо підвищення податкового тиску на платників до етапу післявоєнної відбудови.

У нинішніх умовах макрофінансову стабільність слід забезпечувати за допомогою бюджетного маневрування та переорієнтації витрат бюджету на пріоритетні потреби – обороноздатність держави та соціальний захист населення, зокрема в умовах нагальності питань державної підтримки

постраждалого населення внаслідок воєнних дій, військових і ветеранів, а також зростання рівня демографічного старіння.

Тому цілком обґрунтованими підходами з позиції вибору пріоритетів, зокрема із визначенням дієвих механізмів та інструментів реалізації бюджетно-податкової політики для забезпечення прискореного повоєнного відновлення України та встановлення макрофінансової стабільності в країні, видаються такі:

- оптимізація податкового навантаження, що забезпечить збільшення доходів до бюджетів різних

рівнів без негативного впливу на ділову активність суб'єктів підприємництва;

- введення прогресивної шкали оподаткування, як на доходи фізичних осіб, їх майно, активи, так і залежно від розміру доходів суб'єктів підприємництва;
- планування перерозподілу закумуляованих грошових коштів у бюджетах різних рівнів на засадах пріоритизації напрямів державних видатків, а також контроль за їх цільовим використанням;
- раціональне використання запозичень для покриття поточних фіскальних розривів чи розвиткових соціально-економічних проектів;
- координація бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики в забезпеченні макрофінансової стабільності та виконання оперативнотактичних цілей – підтримки обороноздатності держави, а також покриття соціальних видатків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єфименко Т. І., Олейнікова Л. Г., Свиридовська А. О. Мобілізація внутрішніх доходів держави в надзвичайних ситуаціях: протидія розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування. *Фінанси України*. 2023. № 8. С. 7–37.
2. Кудряшов В. П. Управління фінансуванням державного бюджету в аспекті співпраці України з МВФ. *Фінанси України*. 2023. № 6. С. 75–95.
3. Лютий І. О., Медведкова Н. С. Сучасна парадигма фінансової політики держави та особливості її реалізації в умовах війни на території України. *Фінанси України*. 2023. № 6. С. 61–74.
4. Радіонов Ю. Д. Пріоритети бюджетної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. *Фінанси України*. 2023. № 9. С. 24–47.
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Ділові очікування підприємств України. 2024. 72 с. // Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2024-Q4.pdf?v=9
7. Вже 53 % підприємств працюють на повну або майже повну потужність, що сигналізує про адаптивність бізнесу. 2025 // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7594>
8. Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України від 19.11.2024 р. № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>
9. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>
10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану : Закон України від 10.10.2024 р. № 4015-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text>
11. Податки з обороту: міжнародний досвід і наслідки для України. Центр економічної стратегії. 2024. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7594>
12. Опарін В. М., Паєнко Т. В. Ідеологія, прагматика та результативність податкового реформування в Україні. *Проблеми*

економіки. 2017. № 4. С. 138–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2017_4_18

13. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>

14. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. URL: <https://idss.org.ua/index>

15. Коляда Т. А., Токарчук О. Л. Сутність і значення податкових інструментів у забезпеченні відновлення економіки України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 157–163.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-6-157-163>

16. Які зарплати під час повномасштабної війни отримують директори аеропортів // Слово і Діло. 2024. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/12/20/infografika/suspilstvo/yaki-zarplaty-povnomasshtabnoyi-vijny-otrymuyut-dyrektory-aeroportiv>

17. Інфляційний звіт. 2025. 46 с. // Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q1.pdf?v=9

18. Гладких Д. М., Любич О. О. Основні проблеми грошово-кредитної системи України в умовах війни. *Фінанси України*. 2023. № 2. С. 27–52.

REFERENCES

"Dilovi ochikuvannya pidpriemstv Ukrainy. 2024" [Business Expectations of Ukrainian Enterprises. 2024]. Natsionalnyi bank Ukrainy. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2024-Q4.pdf?v=9

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Hladkykh, D. M., and Liubich, O. O. "Osnovni problemy hroshovo-kredytnoi systemy Ukrainy v umovakh viiny" [The Main Problems of the Monetary System of Ukraine in Wartime]. *Finansy Ukrainy*, no. 2 (2023): 27-52.

"Inflatsiyniyi zvit. 2025" [Inflation Report. 2025]. Natsionalnyi bank Ukrainy. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q1.pdf?v=9

Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M. V. Ptukhy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. <https://idss.org.ua/index>

Koliada, T. A., and Tokarchuk, O. L. "Sutnist i znachennia podatkovykh instrumentiv u zabezpechenni vidnovlennia ekonomiky Ukrainy" [The Essence and Importance of Tax Instruments in Ensuring the Recovery of the Ukrainian Economy]. *Biznes Inform*, no. 6 (2023): 157-163. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-6-157-163>

Kudriashov, V. P. "Upravlinnia finansuvanniam derzhavnoho biudzhetu v aspekti spivpratsi Ukrainy z MVF" [State Budget Financing Management in the Aspect of Ukraine's Cooperation with the IMF]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2023): 75-95.

[Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text>

Liutyi, I. O., and Miedviedkova, N. S. "Suchasna paradyhma finansovoi polityky derzhavy ta osoblyvosti yii realizatsii v umovakh viiny na terytorii Ukrainy" [The Modern Paradigm of the State's Financial Policy and the Peculiarities of Its Implementation in Conditions of War on the Territory of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2023): 61-74.

Ministerstvo finansiv Ukrainy. [https://www.mof.gov.ua/uk/Oparin, V. M., and Paientko, T. V.](https://www.mof.gov.ua/uk/Oparin,V.M.,andPaientko,T.V.) "Ideolohiia, prahmatyka ta rezultatyvnist podatkovoho reformuvannia v Ukraini" [Ideology, Pragmatism and Effectiveness of Tax Reform in Ukraine]. Problemy ekonomiky. 2017. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2017_4_18

"Podatky z oborotu: mizhnarodnyi dosvid i naslidky dlia Ukrainy" [Turnover Taxes: International Experience and Implications for Ukraine]. Tsentr ekonomichnoi stratehii. 2024. <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7594>

Radionov, Yu. D. "Priorityty biudzhetnoi polityky v umovakh voiennoho stanu ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy" [Budget Policy Priorities in the Context of Martial Law and Post-war Reconstruction of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 9 (2023): 24-47.

"Vzhe 53% pidpriemstv pratsiuiut na povnu abo maizhe povnu potuzhnist, shcho syhnalizuie pro adaptyvniat biznesu. 2025" [Already 53% of Enterprises are Operating at Full or Near Full Capacity, Signaling Business Adaptability. 2025]. Instytut ekonom-

ichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7594>

"Yaki zarplaty pid chas povnomasshtabnoi viiny otrymuiut dyrektory aeroportiv" [What Salaries do Airport Directors Receive During a Full-scale War?]. Slovo i Dilo. 2024. <https://www.slovo-i-dilo.ua/2024/12/20/infografika/suspilstvo/yaki-zarplaty-povno-masshtabnoyi-vijny-otrymuyut-dyrektory-aeroportiv>

Yefymenko, T. I., Oleinikova, L. H., and Svyrydovska, A. O. "Mobilizatsiia vnutrishnikh dokhodiv derzhavy v nadzvychainykh sytuatsiiakh: protydia rozmyvanniu podatkovoi bazy ta vyvedenniu prybutku z-pid opodatkovannia" [Mobilization of Domestic State Revenues in Emergency Situations: Combating tax Base Erosion and Profit Shifting]. *Finansy Ukrainy*, no. 8 (2023): 7-37==.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2025 р.
Статтю прийнято до публікації 19.06.2025 р.

■